

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

**BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN
SERIA ARHEOLOGIE**

4 - 2012

**Editura Renaissance
București
2012**

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 4

COLEGIUL DE REDACȚIE

Dr. Pavel Mirea, *Muzeul Județean Teleorman* - Redactor șef
Dr. Ecaterina Țânțăreanu, *Muzeul Județean Teleorman* - Secretar de redacție
Dr. Radian R. Andreescu, *Muzeul Național de Istorie a României*
Dr. Abraham van As, *Leiden University*
Dr. Douglass W. Bailey, *San Francisco State University*
Dr. Ioana Bogdan-Cătănicu, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan'*
Dr. Sabin Adrian Luca, *Universitatea 'Lucian Blaga' din Sibiu, Muzeul Național Brukenthal*
Dr. Steve Mills, *Cardiff University*
Dr. Cristian Schuster, *Universitatea din București, Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan'*
Dr. Laurens Thissen, *Thissen Archaeological Ceramics Bureau, Amsterdam*

Tehnoredactare: Pavel Mirea, Pompilia Zaharia

Corectura: Ecaterina Țânțăreanu, Mădălina Dumitru

Consultanți: Steve Mills (limba engleză), Cristi Marin (limba franceză)

Coperta: Ac de vâl (sec. XVI - jumătatea sec. XVII) din tezaurul descoperit la Brânceni, colecția Muzeului Județean Teleorman; desen Cătălina Dănilă, machetare Pompilia Zaharia

Colegiul de redacție nu răspunde de opiniile exprimate de către autori.

Corespondența, manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb se vor trimite Colegiului de redacție, pe următoarea adresă: MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN, str. 1848, nr. 1, cod poștal 140033, ALEXANDRIA, jud. Teleorman, ROMANIA sau prin email: redactie_BMJT@yahoo.com; pavelcmirea@yahoo.com.

Volum editat cu sprijinul Consiliului Județean Teleorman

Editura Renaissance 2012
www.editurarenaissance.ro
(Editură recunoscută C.N.C.S.I.S.)
Editor: Sorin Alexandru ȘONTEA
Telefon/fax: 031.808.91.97/0744.652118
E-mail: sorinsontea@rdslink.ro

©Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii Renaissance și Muzeului Județean Teleorman

ISSN 2065-5290
Tipar: ABSTRACT MEDIA SRL
Tel/fax: 031.808.91.97

SUMAR
CONTENTS

Laurens THISSEN Starčevo - Criș pottery from TELEOR 003, S Romania <i>Ceramica Starčevo - Criș din TELEOR 003, sudul României</i>	5
Radian ANDREESCU Reprezentări ornitomorfe descoperite în așezarea de la Vitănești 'Măgurice', jud. Teleorman <i>Ornithomorphic Figurines from Vitănești 'Măgurice', Teleorman County</i>	47
Katia MOLDOVEANU Un capac cu mâner antro-po-zoomorf descoperit la Vitănești 'Măgurice', jud. Teleorman <i>A Lid with an Anthro-po-zoomorphic Handle from Vitănești 'Măgurice', Teleorman County</i>	53
Ion TORCICĂ Piese de tipul 'coarne de consecrație' descoperite în așezările Vitănești 'Măgurice' (jud. Teleorman) și Surdulești (jud. Argeș) <i>'Horns of Consecration' from Vitănești 'Măgurice' (Teleorman County) and Surdulești (Argeș County)</i>	59
Cristian Eduard ȘTEFAN, Valentin DUMITRAȘCU, Monica MĂRGĂRIT <i>Restitutiones Archaeologicae: așezarea de tip tell de la Coșereni 'Măgura de la Comana', jud. Ialomița</i> <i>Restitutiones Archaeologicae: the Tell Settlement at Coșereni 'Măgura de la Comana', Ialomița County</i>	71
Theodor IGNAT, Vasile OPRIS, Mădălina VOICU, Radian ANDREESCU, Cătălin LAZĂR Ceramica din locuința nr.5 de la Sultana 'Malu Roșu'. Analiză primară (I) <i>The Pottery from House nr.5 at Sultana 'Malu Roșu'. Preliminary Analysis (I)</i>	101
Alin FRÎNCULEASA Tradiții și contacte culturale în nordul Munteniei în epoca eneolitică: despre siturile de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova), Seciu (jud. Prahova) și Coțatcu (jud. Buzău) <i>Traditions and Cultural Contacts during the Northern Wallachia Eneolithic: the Sites from Mălăieștii de Jos, Seciu (Prahova County) and Coțatcu (Buzău County)</i>	133
Daniel GARVĂN, Roxana MUNTEANU Un sceptru cruciform descoperit la Traian 'Dealul Fântânilor' (jud. Neamț) <i>An Eared-type Mace from Traian 'Dealul Fântânilor' (Neamț County)</i>	167
Ion PĂTRAȘCU Restituiri: Emil Moscalu, Raport asupra săpăturilor arheologice de la Orbeasca de Sus, comuna Orbeasca, județul Teleorman <i>Restitutions: Emil Moscalu, Report on the Excavations at Orbeasca de Sus, Orbeasca Commune, Teleorman County</i>	175
Camelia - Mirela VINTILĂ, Despina MĂGUREANU Notă asupra descoperirilor de sec. II - I a. Chr. din situl arheologic 'Băneasa - La Stejar' <i>Notes sur les découvertes du II - I siècle av. ne. sur le site archéologique 'Băneasa - La Stejar'</i>	183
Bogdan CIUPERCĂ Locuințele așezărilor din Muntenia în secolele VIII-X <i>Settlement Dwellings from the VIII-X Centuries in Walachia</i>	197

Ecaterina ȚĂNȚĂREANU Tezaurul de la Brânceni, jud. Teleorman, un tezaur medieval cu monede și podoabe <i>The Medieval Coin and Adornment Hoard from Brânceni, Teleorman County</i>	227
Alexandra GHENGHEA Was there a death gesture during early iron age? A new meaning for the 'Warrior from Capestrano' <i>Un gest al morții în prima epocă a fierului? Un nou înțeles pentru 'Războinicul din Capestrano'</i>	239
Prezentări de carte <i>Book Reviews</i>	251
Ecaterina ȚĂNȚĂREANU <i>Habitat medieval în sud-vestul Munteniei în sec. XIV-XVII. Temeiuri istorice și arheologice,</i> Publicațiile Muzeului Județean Teleorman I, Editura Renaissance, București, 2010, 259 pagini, 60 planșe, abrevieri, bibliografie, sursele ilustrațiilor, indice general, rezumat în limba franceză, ISBN 978-973-8922-80-8 (Ștefan NEDELCUȚĂ-APOPE)	251
Joanna R. SOFAER <i>The Body as Material Culture: A Theoretical Osteoarchaeology,</i> Cambridge University Press, Cambridge, 2006, 188 pagini, 11 ilustrații, 3 tabele, ISBN 978-0-521-81822-3 (Mădălina VOICU)	253
Obituaria <i>Obituary</i>	255
Cătălin LAZĂR Amintiri despre un prieten <i>Memories of a Friend</i>	255
Colaboratori <i>Contributors</i>	261

TEZAURUL DE LA BRÂNCENI, JUD. TELEORMAN, UN TEZAUR MEDIEVAL CU MONEDE ȘI PODOABE

Ecaterina ȚĂNȚĂREANU

Abstract: A medieval hoard discovered at Brânceni village entered into the care of the Teleorman County Museum in 1966. The mixed hoard contains 105 coins and 7 items of jewellery. The coins were produced between the last decade of the XVth century and the middle of the XVIth by central European states and by the Ottoman Empire and their burial may have been during the agitated circumstances of the Seimeni revolt (1653-1655). The inventory of adornments consists of clothing accessories and jewellery made with the filigree and granulating technique that had a period of maximum circulation from the XVIth century until the middle of the XVIIth century. The clothing accessories consist of three veil pins with spherical heads and a button all gilded silver and originating from a Transylvanian workhouse, two silver filigree polyhedral shaped earrings, and a gilded silver ring originating perhaps from a Walachian or Moldavian workhouse.

Rezumat: În anul 1966 în patrimoniul Muzeului Județean Teleorman a intrat un tezaur medieval descoperit în comuna Brânceni. Tezaurul, din categoria celor mixte, este compus dintr-un lot de 105 monede și 7 piese de podoabă. Monedele, emise între ultimul deceniu al sec. al XV-lea și jumătatea sec. al XVII-lea de state din Europa Centrală și Imperiul Otoman, permit ipoteza îngropării lui în contextul tulburare al răscoalei seimenilor (1653-1655). Inventarul podoabelor cuprinde accesorii vestimentare și bijuterii, lucrate în tehnica filigranului și granularii, care au avut perioada de maximă circulație din sec. al XVI-lea până la jumătatea sec. al XVII-lea. Elementele de îmbrăcăminte sunt reprezentate de trei ace de vâl cu cap sferic și un nasture, lucrate din argint aurit, provenite dintr-un atelier transilvănean, bijuteriile sunt ilustrate de doi cercei de argint poliedrici filigranați și un inel de argint aurit, a căror origine poate fi plasată, cel mai probabil, într-un atelier local din Țara Românească sau Moldova.

Keywords: Brânceni; hoard; coins; adornments; medieval.

Cuvinte cheie: Brânceni; tezaur; monede; podoabe; medieval.

În anul 1966 a intrat în patrimoniul Muzeului Județean Teleorman un tezaur medieval de monede și podoabe descoperit întâmplător în comuna Brânceni. Condițiile descoperirii - data, locul și împrejurarea - nu sunt înregistrate, nu s-au făcut cercetări de teren și nu se știe dacă este complet și nici dacă deteriorarea pieselor este din vechime sau ulterioară găsirii lor. Singura informație deținută este aceea că ele au ajuns în colecție muzeală de la poliția orașului Alexandria¹, care probabil le confiscase de la autorii descoperirii. Tezaurul se compune dintr-un lot de 105 monede de argint și 7 piese de podoabă. Lotul de monede a fost inventariat cu nr. 6551-6656, iar podoabele au fost inventariate cu nr. 6432-6441.

Monedele sunt emisiuni ale statelor central-europene și ale Imperiului Otoman, care cronologic acoperă o perioadă de peste un secol și jumătate, din ultimul deceniu al sec. al XV-lea până la începutul celei de-a doua jumătăți a sec. al XVII-lea².

POLONIA:

- Ioan Albert (1492-1501), ½ gros (1 ex.)
- Sigismund I, gros, anii 1546 (1 ex.), 1547 (1 ex.)
- Ștefan Bathory, 3 groși, anii: 1583 (1 ex.), 1585 (2 ex.)
- Sigismund III, 3 groși, anii 1588 (1 ex.), 1589 (1 ex.), 1590 (1 ex.), 1592 (1 ex.), 1593 (1 ex.), 1593 (2 ex.), 1594 (1 ex.), 1595 (3 ex.), 1596 (4 ex.), 1597 (8 ex.), 1598 (5 ex.), 1599 (4 ex.), 1600 (2 ex.), 1601 (1 ex.)
- Sigismund III, 6 groși, anul 1596 (3 ex.)

LITUANIA:

- Ștefan Bathory, 3 groși, anii: 1581 (2 ex.), 1582 (2 ex.), 1583 (1 ex.), 1584 (2 ex.), 1585 (1 ex.)
- Sigismund III, 3 groși, anii: 1593 (1 ex.), 1594 (1 ex.)

RIGA:

- Ștefan Bathory, 3 groși, anii: 1585 (1 ex.), 1586 (1 ex.)
- Sigismund III, 3 groși, anii: 1588 (2 ex.), 1589 (4 ex.), 1590 (1 ex.), 1591 (2 ex.), 1592 (2 ex.), 1597 (1 ex.), an ilizibil (1 ex.)

DANZIG:

- Sigismund I, gros, anul 1539 (1 ex.)

POLONIA pentru PRUSIA:

- Sigismund I (1506-1548), gros, anul 1530 (1 ex.)

PRUSIA:

- Albrecht (1525-1568), gros, anul 1555 (1 ex.)

SILEZIA:

- Frederic, gros, anii: 1542 (1 ex.), 1545 (1 ex.)

SAXONIA:

- Augustus, taler, anul 1583 (1 ex.)

IMPERIUL ROMANO-GERMAN, KÖLN:

- Maximilian II, taler, anul 1569 (1 ex.)

EMDEN:

- Ferdinand III (1637-1657), 28 stüveri (1 ex.)

AUSTRIA:

- Carol II arhiduce (1564-1590), taler, anul 1578 (1 ex.)

UNGARIA:

- Rudolf II, ½ taler, anul 1589 (1 ex.)
- Ferdinand I, denar, anii: 1538 (1 ex.), 1537 (1 ex.)
- Maximilian II, denar, anul 1568 (1 ex.)

IMPERIUL OTOMAN:

- Süleyman I (1520-1566), aspri (5 ex.)
- Selim II (1566-1574), aspri (1 ex.)
- Murad III (1574-1595), aspri (14 ex.)
- Murad III (1574-1595), șahii (dirhemi) (2 ex.)
- Emitent neprecizat, aspru, secolul XVI (1 ex.)
- Imitație după Selim II, aspru (1 ex.)

Podoabele, deși puțin numeroase, reprezintă două categorii tipologice, accesoriile vestimentare și bijuteriile, după o paradigmă întâlnită în multe alte tezaure medievale.

Accesorii vestimentare

1. Ac de vâl. Este confecționat din argint aurit, cu capul sferic realizat prin sudarea celor două emisfere pe o linie marcată cu un fir dublu de filigran. În timp ce emisfera inferioară a rămas complet nedecorată, emisfera superioară concentrează întreaga ornamentație executată din filigran, globule metalice și granate. Motivul principal, reprezentat de cinci ori în planul orizontal, este alcătuit din câte patru cercuri concentrice lucrate din fire de sârmă în filigran în centrul cărora, cu patru gheare subțiri, este fixată câte o piatră roșie, cu suprafața fațetată neregulată. Mici globule metalice, prinse în câte un manșon de sârmă foarte subțire sunt așezate pe cercurile exterioare ale fiecărui motiv, cu excepția punctelor în care acestea devin tangente și în care se află o singură perlă pentru cele două cercuri. La baza emisferei superioare, globulele de pe partea inferioară a cercurilor, împreună cu cele dispuse între cercuri formează un rând paralel cu linia mediană, pe care o potențează. Arcurile superioare ale cercurilor din filigran formează un motiv stelar pentagonal, în centrul căruia se poate presupune existența, cu toate că în starea actuală polul superior al capului lipsește, a celui de-al șaselea motiv decorativ principal, prin analogie cu celelalte două piese complete din tezaur. Tija de prindere, lungă de 8,81 cm, este sudată grosolan direct de sfera inferioară și, cel mai probabil, este rezultatul unei refaceri (Planșele I.3, II.3). *Dimensiuni: diametrul capului: 2,13 cm, lungimea tijei: 8,81 cm, greutate: 10,80 g, titlu: Ag. 900 ‰, Nr. inv. 6434.*

2. Ac de vâl. Este confecționat din argint aurit, cu capul sferic realizat din îmbinarea prin sudură a celor două emisfere, zonă acoperită de un șnur metalic cu un relief mai pronunțat, compus din mai multe fire de sârmă de filigran împletite. Emisfera inferioară este simplă, nedecorată, în timp ce toată decorația a fost restrânsă pe emisfera superioară. Motivul principal, care se succede de cinci

ori în registrul orizontal, este conturat de trei fire de sârmă în filigran, grupate în tot atâtea cercuri concentrice, care încadrează câte o mică piatră din cristal de stâncă, cu suprafața fațetată neregulat și prinsă cu trei gheare ușor lățite. Pe cercurile exterioare și între cercuri, la limita de jos, sunt fixate perle metalice prinse în câte un manșon din sârmă foarte subțire. Polul superior este marcat prin repetarea, a șasea oară, a motivului cu cercuri concentrice în jurul unei pietre din cristal de rocă, care marchează centrul unui motiv stelar rezultat din arcele superioare ale cercurilor tangente. În starea actuală, piesa prezintă ușoare deformări, mai posedă o singură piatră iar tija (acul) de prindere lipsește (Planșele I.1, II.1). *Dimensiuni: diametrul capului: 2,50 cm, greutate: 10,02 g, titlu: Ag. 900 ‰. Nr. inv. 6435.*

3. Ac de vâl. Este confecționat din argint aurit, cu capul sferic format prin sudarea celor două emisfere pe o linie demarcată de un fir de sârmă în filigran. Emisfera inferioară este lipsită de ornamentație, decorul concentrându-se pe cea superioară. Din fir de filigran s-au realizat patru cercuri tangente în interiorul cărora s-au mai format, din câte un singur fir în torsadă, alte trei cerculețe mai mici, cu câte o perforație în centru, care îi conferă aspect ajurat. Între cercurile mici și aproximativ în centrul cercului mare, într-o casetă cu câte trei gheare lățite au fost fixate pietre, care acum lipsesc în totalitate. Pe cercurile mari, exterioare și între cercuri, imediat deasupra liniei mediane, sunt fixate globule sau perle metalice, prinse în câte un manșon din sârmă foarte subțire. Polul superior al capului este marcat printr-un lăcaș pentru o piatră mai mare decât cele din registrul orizontal. Aceasta este de asemenea căzută. Cercurile mari, tangente, formează în jurul lui o stea cu patru colțuri, care au în vârf câte o globulă. Piesa are o evidentă deformare în partea inferioară. Tija (acul) de prindere lipsește (Planșele I.2, II.2). *Dimensiuni: diametrul înălțimii capului: 2,16 cm, diametrul lățimii capului: 1,96 cm, greutate: 6,38 g, titlu: Ag. 750 ‰. Nr. inv. 6437.*

4. Nasture. Executat din argint aurit prin ștanțare, are formă sferică, în partea superioară având lipită, prin sudare, o mică emisferă nedecorată, terminată cu o globulă metalică. Corpul este decorat cu opt cercuri realizate din sârmă foarte subțire, situate în două registre. În interiorul cercurilor sunt înscrise cruci tetralobate, între ele fiind creat un mic spațiu ajurat, executat într-o manieră neglijentă, cu goluri nesimetrice, iar între cercuri, datorită dispunerii lor tangente, s-au format patru romburi. Atât cercurile cât și romburile sunt fin granulate. Punctele de intersecție a cercurilor și centrul fiecărui romb sunt marcate cu câte o globulă atașată cu un manșon din sârmă foarte subțire. Gaica de prindere lipsește (Planșele I.4, II.4). *Dimensiuni: diametrul înălțimii: 3,41 cm, diametrul lățimii: 2,73 cm, greutate: 9,63 g, titlu: Ag. 750 ‰. Nr. inv. 6436.*

Bijuterii

1. Cercel. Prelucrat dintr-o tablă de argint la rece, în formă poliedrică, este constituit dintr-un număr de șase fațete romboidale cu dimensiunea muchiilor de 0,9 cm și opt fațete triunghiulare echilaterale cu aceleași dimensiuni. Toate laturile figurilor geometrice astfel desenate sunt conturate cu câte un fir de sârmă în filigran, așa încât conturul a devenit, prin alăturare, dublu. În centrul fiecărui romb este prinsă prin sudare o montură înaltă, emisferică, executată din sârmă foarte fină, în formă de rozetă cu opt petale. În triunghiuri este montată câte o piramidă cu baza tot triunghiulară, formată din patru rânduri de granule mici suprapuse, în număr descrescător de la patru la bază, la una în vârf. Punctele de întâlnire ale unghiurilor de la fațetele rombice și triunghiulare precum și centrul rozetelor sunt marcate cu câte o globulă, prinsă într-un manșon de sârmă foarte subțire. Toarta de prindere lipsește, lăsând libere fațetele pe care era atașată. Lipsesc de asemenea o rozetă dintr-un romb și o piramidă de granule dintr-un triunghi. Piesa este deformată prin lovire sau presare. Cercelul formează probabil pereche cu cercelul cu nr. inv. 6433 (Planșele I.6, II.6). *Dimensiuni: lungime: 1,95 cm, lățime: 1,94 cm, greutate: 3,32 g, titlu: Ag. 900 ‰. Nr. inv. 6432.*

2. Cercel. Prelucrat dintr-o tablă de argint la rece, în formă poliedrică, rezultată din dispunerea unui număr de șase romburi, cu muchiile de 0,8 cm și opt triunghiuri echilaterale cu dimensiuni egale cu acestea. Toate laturile fațetelor au marginea conturată cu câte un fir de sârmă în filigran, astfel încât conturul lor devine dublu prin alăturare. În centrul fiecărui romb este prinsă, cu sudură, o montură emisferică din sârmă foarte fină, în formă de rozetă cu opt petale. În triunghiuri este montată câte o piramidă cu baza triunghiulară, constituită din granule suprapuse. Numărul granulelor, patru la bază, scade progresiv până la vârf, cu fiecare rând, la trei, două și una. Punctele de incidență ale fațetelor precum și centrul rozetelor sunt marcate cu câte o mică piramidă triunghiulară cu trei globule la bază și una în vârf. Câteva elemente desprinse pot recompuce toarta și sistemul de închidere al acestui cercel. Toarta, lucrată dintr-o verigă circulară în secțiune, arcuită și ușor turtită, are o extremitate aplatizată și spartă de un mic orificiu circular și cealaltă ușor răsucită spre exterior. Balama este formată dintr-un mic dreptunghi de tablă, mărginit de un fir în torsadă, pe care sunt sudate două tuburi tot din tablă, între care era prinsă toarta cu un pivot. Capătul mobil al

toartei se încheia probabil într-un mod asemănător, căci din dispozitivul de închidere s-a păstrat un singur cilindru alcătuit din șapte spire din sârmă foarte subțire. Din decorație lipsesc o rozetă și o piramidă de granule, dar și granulele disparate din piramidele de colț. Cercelul, ușor deformat, face pereche, probabil, cu cercelul cu nr. inv. 6432 (Planșele I.5, II.5). *Dimensiuni: lungimea: 2,20 cm, lățimea: 2,20 cm, greutatea: 3,21 g, titlu: Ag. ‰. Nr. inv. 6433.*

3. Inel-verigă. Lucrat din argint aurit, are veriga absolut simplă, realizată dintr-o sârmă groasă, circulară în secțiune, cu diametrul exterior de 2,05 cm și grosimea de 0,54 cm. Pe suprafață prezintă câteva mici degradări (Planșele I.7, II.7). *Dimensiuni: diametru exterior: 2,05 cm; diametru interior: 1,51 cm, greutate: 3,11 g, Nr. inv. 6441.*

Tehnici

Podoabele din tezaurul de la Brânceni sunt reprezentative pentru mai multe tipuri de tehnici folosite de meșterii argintari din Țările Române în sec. XV-XVII.

Baterea sau ciocănirea se face prin presarea în matrițe a tablei de argint la rece, cu dălțițe cu vârf semisferic. În cazul pieselor de formă sferică acestea se obțineau într-o matriță de bronz cu semisfere concave în care se aplicau cerculețe din metal care erau lovite cu dălțița de aceeași dimensiune cu matrița, până deveneau o jumătate de sferă. Acestea, unite prin sudură două câte două, formau piesa, în general bumbii, iar cazul nostru capul de ac de vâl (Popescu 1970: 12; Giurescu 1965: 122).

Ștanțarea este o tehnică foarte utilizată în obținerea bijuteriilor în stare brută. Operațiunea constă în presarea unei plăci de metal pe o placă de tăiere cu un poanson, obținându-se astfel o bijuterie după forma și dimensiunea poansonului (Popescu 1970: 12).

Ajurarea constă în decuparea unor ornamente pe suprafața plăcii de metal cu dălți și alte instrumente ascuțite, dar la obiectele turnate, în general, modelul decupat se executa de la început, astfel încât în tipar să fie cuprinse porțiunile libere (Giurescu 1965: 122, n.149).

Aurirea. Multe dintre lucrările de argintărie medievală, îndeosebi ferecăturile de carte și piesele liturgice, dar și argintăria laică și multe bijuterii erau aurite (Bielz 1957: 12). Această tehnică a fost perfecționată în cursul secolelor, în special de argintarii transilvăneni, care o foloseau sub forma 'aurului ars'. Procedeu constă din poleirea prin tamponarea repetată a obiectelor de argint cu un amalgam de mercur și praf de aur, încălzirea și apoi lustruirea la rece a acestora (Cipăianu 1973: 658).

Filigranul. Tehnica filigranului, foarte răspândită în Europa încă de la începuturile evului mediu, cu originile în arta orientală, în special cea bizantină, a fost cultivată îndeosebi în Veneția și coasta Dalmației și bine cunoscută în Peninsula Balcanică și Țările Române. În Ungaria și Transilvania fusese preluată, pe filieră italică, încă înainte de sec. al XV-lea (Vătășianu 1959: 877). Firul de filigran se obținea prin răsucirea în torsadă a unui fir subțire de sârmă de argint obținut prin trefilare, care apoi se suda pe o plăcuță de bază. Astfel s-au executat, doar din sârmă răsucită, ornamente vegetale și geometrice pe obiecte de argint (Bielz 1957: 20).

Granularea este un procedeu de ornamentare originar tot din lumea orientului, care în Transilvania atinge apogeul în sec. XV. Granulele se obțineau din aurul sau argintul topit în praf de cărbune, unde, potrivit legii coeziunii, lua forma unor perle metalice, de dimensiuni diferite, ce își păstrau forma după răcire (Popescu 1970: 13), care apoi se sudau simplu sau pe o rețea de filigran, care se numea filigran perlat (Bielz 1957: 17).

Sertizarea (bordurarea). Pentru ornamentarea unor bijuterii cu pietre prețioase sau semiprețioase și de sticlă, acestea au fost atașate de fond prin intermediul unor monturi metalice care fixau piatra cu ajutorul colțurilor îndoite, ca niște gheare (Popescu 1970: 15; Cipăianu 1973: 659).

Ateliere

Prin însăși compoziția sa tezaurul de podoabe de la Brânceni pune în primul rând problema atelierelor de origine a pieselor. Este neîndoind că obiectele, pe categorii, sunt realizate în ateliere din spații culturale diferite. Cele care fac parte din categoria accesoriilor vestimentare, acele de vâl și nasturele, privite prin analogiile oferite de alte descoperiri provin din ateliere transilvănene, în timp ce bijuteriile sunt cel mai probabil rezultate ale meșteșugului în ateliere locale.

În Țara Românească, judecând după unele documente și după obiectele păstrate sau descoperite, în sec. XVI-XVII, alături de atelierelor pământene care funcționează neîntrerupt, se constată importuri ample de argintărie săsească (Vătășianu 1959: 892-3). Mai mult, negustori și industriași sași din Brașov, Sibiu ș.a., statorniciți prin orașe și târguri din Țara Românească, au stabilit astfel nu numai legături economice, ci și culturale între cele două principate (Metes 1920:30).

Din inventarele păstrate din sec. XVI se poate cunoaște varietatea și bogăția produselor aurarilor transilvăneni, felurite bijuterii și podoabe, toate făcute fie din aur sau din argint, fie din argint sau alt metal aurit (Pascu 1954: 200). Un loc deosebit în cadrul lucrărilor meșterilor aurari transilvăneni îl ocupau podoabele care făceau parte din costumul popular săsesc și maghiar (Pascu 1959: 251)³. Printre giuvaerurile populare ale sașilor, acul pentru prins marama era o piesă esențială. Capul acului, dintr-o placă de bază rotundă și cizelată din argint aurit sau din aur curat este de jur împrejur cu pietre prețioase sau semiprețioase, având printre ele mărgăritare (Bielz 1959: 33)⁴.

Un element caracteristic al costumului de curte românesc din sec. XV-XVII, cunoscut în detaliu din surse iconografice, era învelitoarea capului, care la femeile măritate, doamne sau boieroaiice cuprindea, pe lângă pălărie, în mod obligatoriu un văl de pânză, denumit mesal (conovăț) sau maramă, folosit și în viața de toate zilele, sub numele de năframă, testemea și basma (Nicolescu 1970: 167-72)⁵. Toate acestea se prindeau în ace cu gămălia prețioasă (Iorga 1911: 99), asemănătoare celor pe care le mai folosesc și azi țărăncile săsoaice⁶.

Acele de păr din tezaurul de la Brânceni fac parte dintr-o serie tipologică databilă în sec. XVI-XVII și produsă în ateliere transilvănene, cu multe asemănări, unele până la identitate, atât în ceea ce privește stilul cât și tehnicile de execuție, cu piese descoperite într-un areal din nord-vestul Transilvaniei, Ungaria și Iugoslavia și cel puțin în stadiul actual al cercetării ele nu mai sunt atestate pe teritoriul extracarpatic, în Țara Românească și în Moldova.

Pentru primele două ace de la Brânceni se potrivesc analogii foarte apropiate cu acul nr. 2 din tezaurul de la Huedin, provenit dintr-un atelier transilvănean și datat între sfârșitul sec. XVI și începutul sec. XVII (Cipăianu 1973: 660-1, pl.III/2). De asemenea, prezintă multe asemănări cu acul de păr descoperit într-un tezaur lângă Baia Mare, atribuit cronologic în cea de-a doua jumătate a sec. al XVI-lea și prima parte a sec. al XVII-lea (Mihalik 1906: 121/4, 125) (Planșa III.2) și în aceeași măsură asemănări cu acele de văl descoperite pe teritoriul Ungariei, la Dregély-Palanki (Kövé 1892: 33, pl.XVI) (Planșa III.1) și în inventarul funerar al cimitirului din Janosi, abandonat ca și satul în anul 1660, care apoi s-a contopit cu orașul Csenger, Ungaria (Csenger 2008).

Cel de-al treilea ac de la Brânceni se prezintă ca o combinație între tipul acelor de mai sus, de la Huedin, Baia Mare și Ianosi, cu emisfera superioară decorată cu filigran și montură cu pietre și acele descoperite la Tomașovaț, în Iugoslavia, lipsite de monturi, dar cu ajur în câmpul cerculețelor de filigran (Kövé 1897: pl.XIII/6) (Planșa III.3).

Al doilea accesoriu vestimentar din tezaur este un nasture de argint ajurat și aurit. Izvoarele iconografice cele mai accesibile și relevante, cum sunt tablourile votive din ctitoriile sec. XVI și XVII, documentele scrise și nu în ultimul rând obiectele arheologice, permit reconstituirea veșmintelor medievale, cu elementele lor principale dar și cu elementele secundare, definitorii pentru stilul, moda sau pretențiile contemporanilor. Valoarea veșmintelor nu se rezuma doar la materialele scumpe aduse din Levant sau Europa, îndeosebi din Italia, ci și la podoabele care le înfrumuseța, nasturi, cingători etc. Hainele din costumul bărbătesc românesc care se încheiau cu predilecție în nasturi mari, decorativi, erau dulama sau dolmanul, o haină somptuoasă, căptușită cu blănuri rare⁷, anteriorul închis în față până la brâu cu nasturi globulari⁸ și caftanul cu găitane pe piept, pe care se prindeau nasturii de argint aurit. Aceste piese de îmbrăcăminte, cunoscute la curțile domnești și boierești, s-au transmis și orășenilor, în materiale mai puțin luxoase și cu ornamente mai simple (Nicolescu 1973: 143).

Ca și acele de văl, nasturele de argint aurit de la Brânceni provine tot dintr-un atelier transilvan, pentru care există cel puțin două analogii certe: nasturii cu loc de descoperire necunoscut, din Țara Românească (Popescu 1970: cat.191, 196, fig.80-81) și nasturele găsit pe teritoriul Republicii Moldova, în tezaurul de la Musait (Paiul, Tabuică și Butnariu 1994: 25-30, pl.9/20) (Planșa III.4).

Referitor la tehnica, forma și ornamentația podoabelor produse în Țara Românească și Moldova se consideră că tradiția bizantină s-a transmis până către sfârșitul sec. al XVI-lea, dându-le un caracter arhaic. De aceea cerceii, diademele, inelele etc. descoperite în număr mare în diferite așezări poartă pecetea artei bizantine (Nicolescu 1973: 21). În cele două Țări Române, cu prelucrarea aurului și argintului se ocupau zlătarii, menționați în documente și identificați prin descoperirile arheologice din sec. XIV-XV de la Păcuiul lui Soare, Coconi, Piatra Neamț, Suceava⁹ etc. Atât cerceii cât și unele tipuri de inele dovedesc că meșterii zlătari cunoșteau temeinic tehnica filigranului (Olteanu și Șerban 1969: 94)¹⁰.

Astfel argintăria profană, ca și cea religioasă, se leagă nemijlocit de cea din epocile precedente¹¹, ea fiind în continuare produsă după aceleași canoane și două secole mai târziu, până către mijlocul sec. al XVII-lea¹².

Cerceii poliedrici de la Brânceni prezintă asemănări frapante cu cerceii poliedrici din tezaurul de la Șotânga, com. Beciu, jud. Teleorman (Dumitriu 2001: 137, pl.49/9, 10)¹³ (Planșa III.5) și cu cei

din tezaurul de la Sihleanu, com. Scorțaru, jud. Brăila. Cercelul cu nr. inv. 6433 este analog cu perechea nr. 2 de la Sihleanu, prin micile piramide din patru granule depuse la colțurile fațetelor și centru rozetelor, în timp ce cercelul cu nr. inv. 6433, cu câte o globulă plasată la colțurile fațetelor și în rozete este la fel cu perechea nr. 1 de lângă Brăila (Neamțu 1980: 342, fig. 1/5, 6; 3/3-5) (Planșa III.6). O variantă apropiată a cerceilor noștri poliedrici este aceea în care în locul rozetei de pe fațeta rombică sunt prinse tot piramide triunghiulare din granule, considerați 'cercei populari' în sec. XVI și prima jumătate a sec. XVII în spațiul carpato-nistean, din Moldova până în Ucraina (Dergaciova, Reabțeva și Telnov 2010: 107), identificați în cimitirul de la Suceava (Mitrea *et al.* 1953: 361), în tezaurele de la Dezghingea, azi Găgăuzia, R. Moldova (Ioniță 2002: 214, pl.II/14, 15) (Planșa III.7), Aroneanu, jud. Iași (Butnariu și Moglan 1998: 83, fig. 1, 2) (Planșa III.8), Furceni, R. Orhei, R. Moldova (Dergaciova, Reabțeva și Telnov 2010: 99, fig.1) și în cel de la Olteni, jud. Focșani (Constantinescu și Untaru, 1959, fig.2/1; 3/1). O a doua variantă, la fel de apropiată, este cea a cerceilor în care rozeta a fost înlocuită cu mici casete pentru pietre sau pastă de sticlă, ca în cazul cerceilor aurii cu proveniență necunoscută din Țara Românească, aflați în Secția de Artă Veche Românească a Muzeului Național de Artă (Popescu 1970: 46, cat.21, 22, fig.14), a cerceilor din tezaurul de la Șendreni, jud. Galați (Dragomir 1984: 182, 583/pl.XV) (Planșa III.9) și a celor din tezaurul de la Ulmeni, jud. Călărași (Ioniță 2002: 214, pl.III/24-24).

Analogii pentru tezaure

Tezaurul de la Brânceni se înscrie în categoria tezaurelor medievale cu structură complexă, care conțin numismatică, accesorii vestimentare și bijuterii ce provin din arealuri culturale diferite (Alaiba 2002: 156). Din seria tezaurelor combinate ne vom opri la exemple relativ contemporane în ceea ce privește acumularea, databilă prin monede și analogii stilistice, care permit clarificări în primul rând în problema originii pentru restul inventarului nostru, format din piese de podoabă.

În Țara Românească sunt cunoscute relativ puține astfel de descoperiri¹⁴. Tezaurul de la Șotânga, com. Beciu, jud. Teleorman, îngropat post 1600, la sfârșitul domniei lui Mihai Viteazul, conține 4 cercei de argint și 31 monede otomane și poloneze (Murgescu 1996: 326). Tezaurul de la Sihleanu, jud. Brăila, unul din cele mai importante tezaure mixte de pe teritoriul valah, cuprinde un mare număr de podoabe din categoria bijuteriilor, de asemenea multe accesorii vestimentare și monede, toate constituite în salbă. Monedele emise între jumătatea sec. al XV-lea și sfârșitul sec. al XVI-lea și podoabele, cu analogii extinse din sec. XIV până în sec. XVII îl încadrează cronologic în acest larg interval (Neamțu 1980). În Moldova se cunosc tezaurele de la: Bălțați, jud. Vaslui, cu un conținut amplu, format din sute de monede otomane și în special emisiuni central-europene, acumulare întinsă pe aproape două sute de ani, între jumătatea sec. XV și prima jumătate a sec. XVII, combinat și cu piese de podoabă, (Alaiba 2007) și tezaurul de la Aroneanu, jud. Iași, stabilit cronologic în prima jumătate a sec. al XVII-lea, care cuprinde monede ale statelor central europene și câteva piese de podoabă (Butnariu și Moglan 1998). Mai multe astfel de tezaure mixte s-au descoperit în Moldova de dincolo de Prut, exemplele care ne interesează fiind cele de la Furceni, raionul Orhei, cu monede ungurești și polono-lituaniene eșalonate între sfârșitul sec. al XV-lea și începutul sec. al XVII-lea și câteva podoabe (Dergaciova, Reabțeva și Telnov 2010), de la Musait (Paiul, Tabuică și Butnariu 1994), de la Dezghingea, azi Găgăuzia și Purcari, raionul Tighina, datate între sec. al XVI-lea și începutul sec. al XVII-lea (Ioniță 2002).

Așa cum s-a arătat, lipsesc datele despre 'peripețiile' tezaurului de la descoperire până la intrarea în muzeu. Acest lucru nu poate să îi scadă valoarea științifică și contribuția la clarificarea unor probleme de ordin economic și cultural ale epocii. Tezaurul de la Brânceni a rezultat prin acumulare, de către mai multe generații, într-o perioadă îndelungată, de aproximativ 150 de ani. Trebuie observat că aproape jumătate din monede (53) au fost găurite și folosite ca podoabe, în salbă. El ar fi putut fi îngropat între anii 1637-1657, dar mai probabil spre sfârșitul intervalului, când ultimii ani ai domniei lui Matei Basarab și primii din domnia lui Constantin Șerban au fost tulburați de împrejurări politice nesigure, determinate de răscoala seimenilor (1653-1655)¹⁵. Despre autorul îngropării tezaurului nu pot fi făcute nici măcar presupuneri. Satul Brânceni este atestat documentar pentru prima dată la 12 aprilie 1624, într-un hrisov al domnitorului Alexandru Coconul¹⁶, dar vechimea satului nu poate fi stabilită strict din simpla mențiune documentară, care este un act formal, ea redând mai degrabă existența așezării și nu începuturile ei. Nu trebuie uitat însă că satul Brânceni era situat pe unul din drumurile de transumanță care legau dealurile subcarpatice din jurul Piteștiului de bălțile și vadul Dunării de la Zimnicea, urmând Valea Teleormanului și apoi a Vedei (Georgescu 1897: 148). Tezaurul de la Brânceni, în sine, prin compoziția eterogenă a lotului de monede cât și a celui de podoabe, subliniază relațiile comerciale dintre cele trei țări românești și legăturile mai depărtate, cu Europa

Centrală și Imperiul Otoman, pe tot parcursul sec. al XVI-lea și în prima jumătate a sec. al XVII-lea și pune încă o dată în discuție tema interferențelor culturale între aceste regiuni, mai apropiate sau depărtate.

Note

1. Proces verbal de predare-primire din data de 11 aprilie 1966.
2. Tezaurul monetar a fost verificat și identificat de dr. Aurel Vâlcu, cercetător la Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan' din București, căruia îi adresăm mulțumiri pentru sollicitudine.
3. Un prețios document iconografic, în care pictorul redă fidel detaliile costumului popular din Transilvania în sec. XVII este *Albumul cu acuarele de la Graz - Kostümbilder-Buch*, după care există o copie și la Muzeul Național Maghiar din Budapesta (vezi și Barbul 1935).
4. Îmbrobodirea săsoaicelor căsătorite numită 'Bockelung' dăduse aceeași denumire și acelor care prindeau marama, folosite de obicei în perechi de ace mari și mici.
5. Într-un document datat septembrie 1606, care cuprinde o listă cu bunurile furate de tâlhari ardeleni din Țara Românească, printre pierderile de acest fel ale pitarului Dâra din Nucșoara, alături de rochii, mintene, cămăși, basmale etc., sunt menționate și '50 de ace de argint încărcate cu pietre și mărgăritare pentru basmale femeiești' (Veress 1934: 309, doc.365).
6. Se poate discuta în acest caz de o contaminare a costumului prin îmbinarea unor însușiri ale elementelor de același gen aparținând unor culturi diferite, în care și forma contaminată armonizează utilul cu frumosul, tinzând spre un caracter tipic (Florescu 1959: 38).
7. De exemplu portretul motiv din bolnița Coziei Radu Paisie este prezentat într-o dulamă vișinie, cu guler, încheiată în față cu nasturi auriți... Este costumația în care vor apărea și marii boieri munteni (Alexianu 1987: 207).
8. Fiii lui Neagoe Basarab din portretul motiv de la biserica episcopală de la Argeș sunt înfățișați în caftane închise cu astfel de nasturi.
9. În așezările cercetate s-au descoperit creuzete pentru topirea metalelor - argint, cupru, cositor și a unor mici nicovale de argintar (Olteanu și Șerban 1969: 94).
10. La București, la jumătatea sec. XVII meșterii zlătari erau concentrați într-o uliță din plin centrul orașului, în jurul bisericii Greci și apoi a bisericii Adormirea, cunoscută ca biserica Zlătari. Și în Târgoviște exista un cartier numit Zlătari, unde se afla de asemenea o biserică numită Zlătari (Olteanu și Constantinescu 1969: 190).
11. În cimitirul de la Suceava, la sfârșitul epocii lui Ștefan cel Mare se întâlnesc, alături de cerceii cu pandantive, atestați și prin reprezentările votive ale ctitorilor în picturi și broderii, forme noi, poliedrice, înșirate pe verigă (Vătășianu 1959: 892).
12. Eugenia Neamțu consideră posibilă producerea podoabelor de la Sihleanu într-un atelier la Brăila, de giuvaergii care aveau cunoștințe remarcabile de stil și tehnici de execuție a bijuteriilor (Neamțu 1980: 352).
13. Cerceii de la Șotânga au mici pandantivi în formă de frunză, pe care îi regăsim la cerceii cu montură sferică și plăci laterale discoidale de la Bălțați, jud. Vaslui (Alaiba 2007: 70, fig.2).
14. Trei tezaure provin din județul Teleorman și îl preced cronologic, dar nu le vom folosi ca analogii, pe criteriul stilistic. Tezaurul de la Orbeasca de Sus, com. Orbeasca, conține obiecte de podoabă - garnituri de curea și inele sigilare de origine transilvăneană și 617 monede otomane de argint după care se poate plasa îngroparea tezaurului în vremea lui Neagoe Basarab, în primele decenii ale

sec. al XVI-lea; monedele, obiectele de podoabă și inelele sigilare din tezaurul de la Guruieni îl încadrează cronologic în intervalul dintre sec. XIV-XVI (Constantinescu și Marinescu 1966: 73). Deși diferit tipologic, trebuie amintit și tezaurul de la Olteni, care conținând un mare număr de piese din argint aurit și argint, accesorii vestimentare și bijuterii, confirmă și subliniază, în sec. al XIV-lea și al XV-lea, influențele dintre Bizanț și vestul Peninsulei Balcanice (Macedonia și țăările Adriatice) cu spațiul din nordul Dunării, în special Oltenia și vestul Munteniei (Rosetti, 1972: 14).

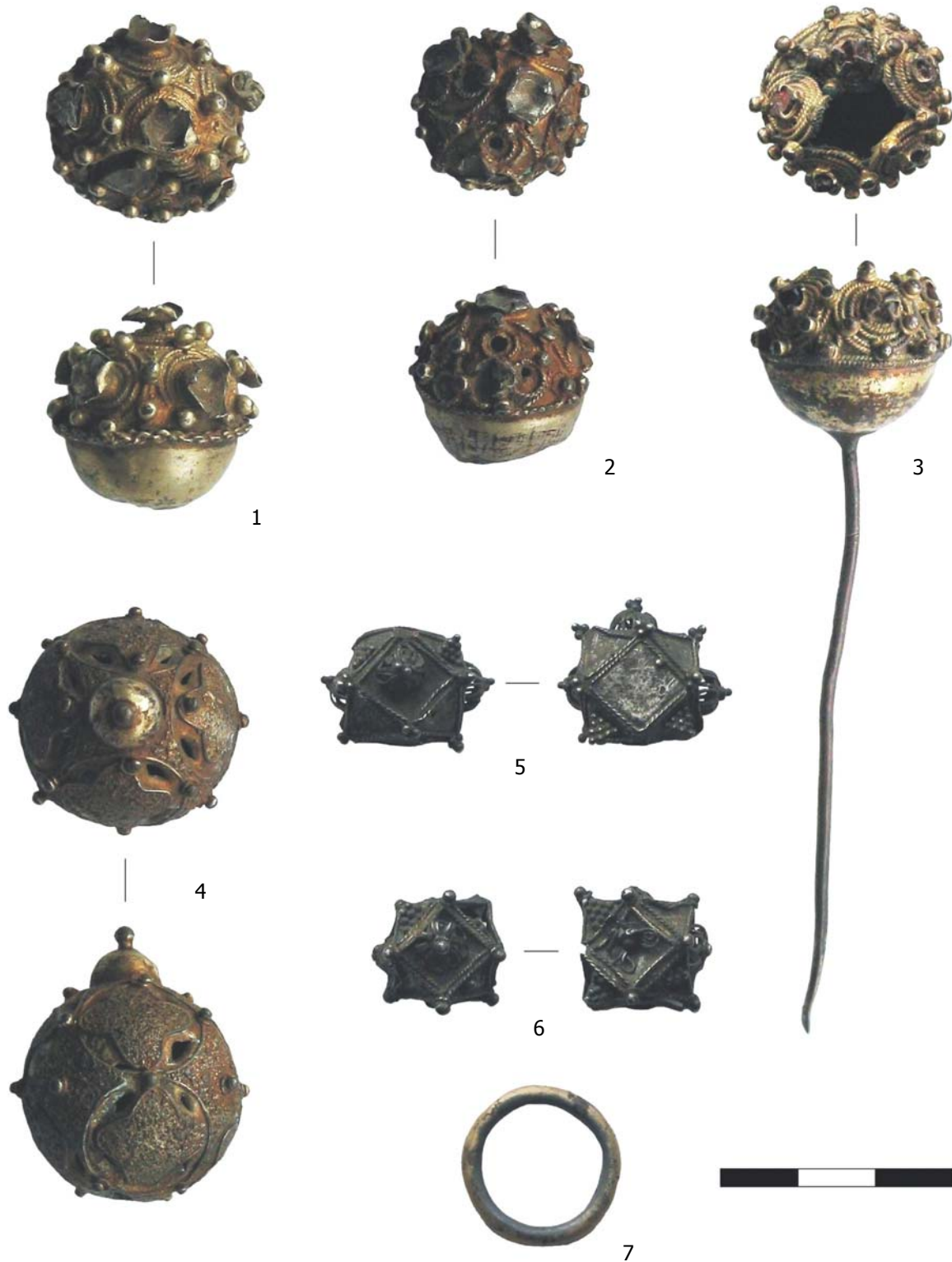
¹⁵. Răscoala seimenilor (mercenari) și a dorobanților, la care s-au asociat și unele elemente țărănești și orașenești, a fost declanșată pe fondul nemulțumirii slujitorilor față intenția domniei de a desființa aceste corpuri costisitoare din oștirea Țării Românești (Istoria românilor 2003: 166).

¹⁶. Domnul Țării Românești întărește stăpânirea lui Bratu de la Găurici și 'Micu de la Brânceni' pe peste o funie de moșie și jumătate din siliștea de la Cărligați (DIR: 344). Totuși, în acea perioadă un personaj atrage atenția din alte documente: 'Mihăilă din Brânceni' care la 26 ianuarie 1635 figurează ca 'boier jurător' pentru satul Mihăilești (DRH: 22-23), iar în 1642 îl găsim cu dregătoria de pârcălab (Cat. Doc.: 275). Întrucât evenimentele din 1654-1655 au luat și o turnură anti boierească, pârcălabul, chiar din cea mai de jos treaptă, putea atrage mânia participanților la răzmeriță.

Bibliografie

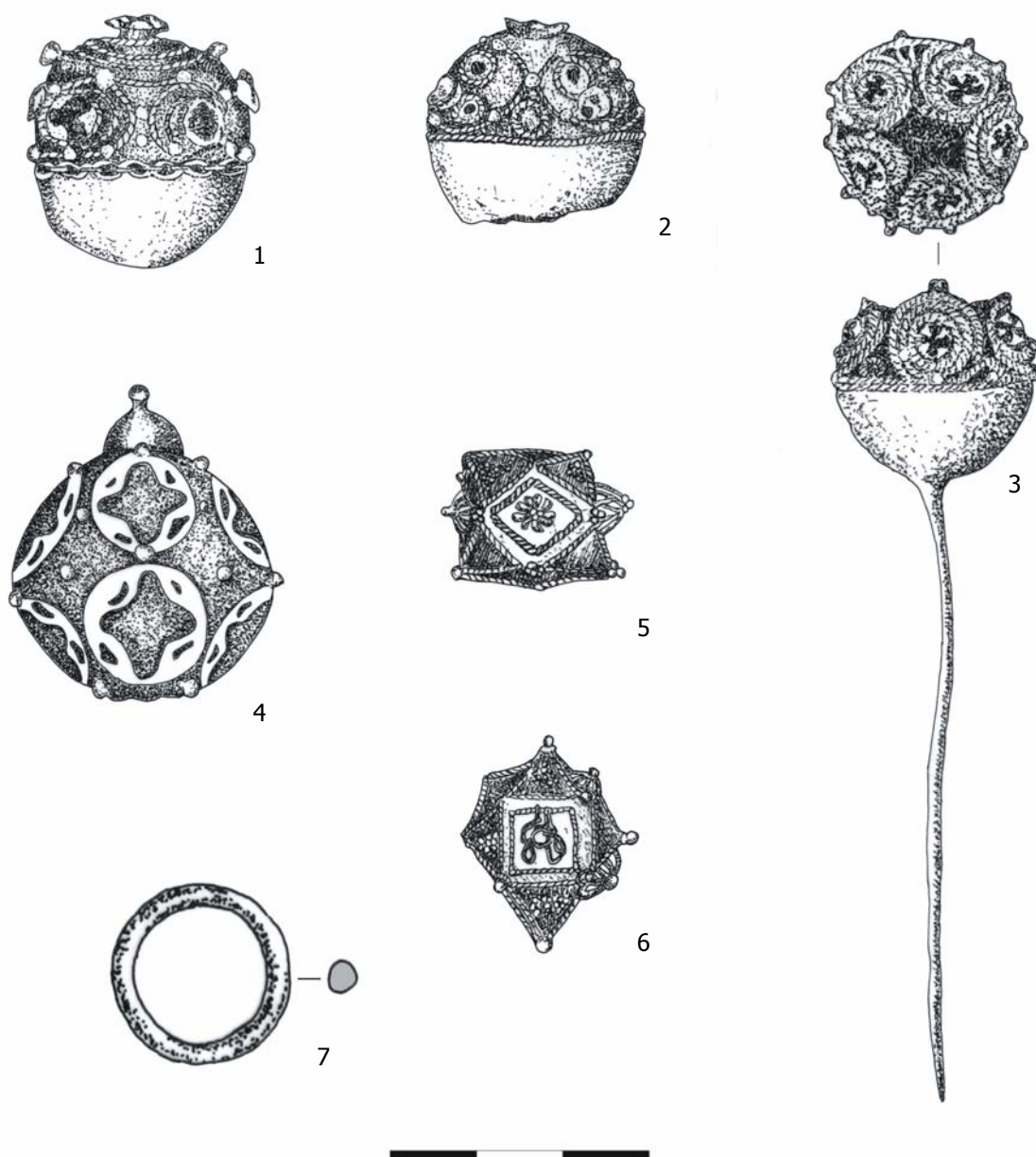
- Alaiba, R. (2007) 'Bălțați, com. Tătărani, dép. de Vaslui', în V. Butnariu (coord.) *Monnaies et parures du musée départemental Ștefan cel Mare de Vaslui*, pp. 57-89, Iași: Ed. Panfilius.
- (2002) 'Tezaurul de la Schinetea, jud. Vaslui', *Arheologia medievală*, pp. 117-79, Cluj-Napoca: Ed. Nereamia Napocae.
- Alexianu, Al. (1987) *Mode și veșminte din trecut*, București: Ed. Meridiane.
- Barbul, E. (1935) *Costume românești din veacul al XVII-lea*, Cluj.
- Bielz, I. (1957) *Arta aurarilor sași din Transilvania*, București: Ed. pentru Literatură și Artă.
- Butnariu, V. și Moglan, A. (1998) 'Aroneanu dép. de Iași', în V. Butnariu (coord.) *Monnaies et parures du musée d'histoire de la Moldavie*, pp. 81-83, Iași: Ed. Vasiliana.
- Catalogul Documentelor Țării Românești din Arhivele Statului* (= Cat. Doc.), vol. V, 1640-1644, (întocmit de M.D. Ciucă, D. Duca-Tinculescu și S. Vătafu-Găitan), București, 1985.
- Cipăianu, A.M. (1973) 'Din istoricul orfevrăriei transilvănene. Acele de păr din tezaurul de la Huedin', *Acta Musei Napocensis* X: 653-63.
- Constantinescu, N. și Untaru, Gh. (1966) 'Podoabe feudale descoperite la Olteni (r. Focșani)', *Studii și Cercetări de istorie Veche*, XVII(3): 499-505.
- Csenger, Ghid cultural și istoric* (2008) (Szöks Péter coord.), Satu Mare: Ed. Muzeului Sătmărean.
- Dergaciova, L.V., Reabțeva, S.S. și Telnov, N.P. (2010) 'Tezaurul descoperit la Furceni, raionul Orhei, Republica Moldova (începutul sec. al XVII-lea)', *Studii și Cercetări de Numismatică, serie nouă* I (XIII): 97-112.
- Documente privind Istoria României, B, Țara Românească* (= DIR), veacul XVI, vol. IV (1621-1625), (întocmit de I. Ionașcu, L. Lăzărescu-Ionescu, B. Câmpina, E. Stănescu, D. Prodan și M. Roller), București: Ed. Academiei RPR, 1954.
- Documenta Romaniae Historica, B, Țara Românească* (= DRH), vol. XXV, 1635-1636, (întocmit de D. Mioc, M. Bălan, R. Cămăreșescu și C. Fotino), București: Ed. Academiei RSR, 1985.
- Dragomir, I.T. (1984) 'Mic tezaur medieval de obiecte de podoabă de argint și o insignă de bronz pentru deputat al Adunării Divanului ad-hoc din Moldova, din anul 1857', *Peuce* IX: 181-5; 583-4.
- Dumitriu, L. (2001) *Der mittelalterliche Schmuck des Unteren Donaugebietes im 11.-15. Jahrhundert*, București: Muzeul Național de Istorie a României.
- Florescu, F.B. (1959) 'Geneza costumului popular românesc', *Studii și Cercetări de istoria Artei* VI(1): 19-42.
- Giurescu, C.D. (1965) *Țara Românească în sec. XIV-XV*, București: Ed. Științifică.
- Georgescu, P. (1897) *Dicționarul geografic, statistic, economic și istoric al județului Teleorman*, București: Stabilimentul Grafic I.V. Socec.

- Ioniță, A. (2002) 'Podoabe asociate cu monede în tezaure medievale aflate în colecțiile Institutului de Arheologie Vasile Pârvan', *Simpozion de numismatică organizat în memoria martirilor căzuți la valea Albă, la împlinirea a 525 de ani (1476-2001), Comunicări, Studii și Note*, București: Ed. Enciclopedică: 209-20.
- Iorga, N. (1911) *Femeile în viața neamului nostru*, Vălenii de Munte.
- Istoria Românilor (2003) *O epoca de înnoiri în spirit european (1601 - 1711/1716)*, vol. V (coord. V. Cândea și C. Rezachevici), București: Ed. Enciclopedică.
- Kövé, B. (1892) 'A középkori sodrony zománcz kérdésehez', *Archeologiai Értesítő* XII: 19-33.
- (1897) 'Ujabb adatok az ötvösseg történetéhez hazánkban', *Archeologiai Értesítő* XVIII: 227-53.
- Metes, Șt. (1920) *Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Ardealul până în veacul al XVIII-lea*, Sighișoara.
- Mihalik, J. (1906) 'A nagybányai ékszerlelet', *Archeologiai Értesítő*, XXVI: 116-29.
- Mitrea, B., Nestor, I., Casan, I., Cămpina, B., Constantinescu, D., Diaconu, Gh., Dimian, I., Foit, Gr., Ionescu, V.O., Szeckely, Z. și Vătășianu, V., (1953) 'Șantierul Suceava', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* IV(1-2): 335-93.
- Murgescu, B. (1996) *Circulația monetară în Țările Române în sec. al XVI-lea*, București: Ed. Enciclopedică.
- Nagy, J. (1959) *Portul popular maghiar din Trascău*, București: Ed. de Stat pentru Literatură și Artă.
- Neamțu, E. (1980) 'Le trésor d'objet de parure et de monnaies découvert a Sihleanu (com. Scorțaru Nou, dép. de Brăila)', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle Série* XXIV: 341-53.
- Nicolescu, C. (1970) *Istoria costumului de curte în Țările Române, sec. XIV-XVII*, București: Ed. Științifică.
- Olteanu, Șt. și Șerban, C. (1969) *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, București: Ed. Academiei RSR.
- Paiul, T., Tabuică, R. și Butnariu, V. (1994) 'Musait, raionul Vulcănești', *Tezaurul din muzeele orașului Chișinău*, Chișinău: Ed. Universitas.
- Pascu, Șt. (1954) *Meșteșugurile în Transilvania până în sec. al XVI-lea*, București: Ed. Academiei RPR.
- Pascu, V. (1959) 'Considerații asupra evoluției portului popular din Transilvania', *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, 1957-1958*, Cluj: 251-7.
- Popescu, M.M. (1970) *Podoabe medievale în Țările Române*, București: Ed. Meridiane.
- Rosetti, D.V. (1972) 'Tezaurul de podoabe medievale de la Olteni și elementele lor bizantine', *Buletinul Monumentelor Istorice* 41(4): 3-14.
- Vătășianu, V. (1959) *Istoria Artei feudale în Țările Române, vol. I, Arta în perioada de dezvoltare a feudalismului*, București: Ed. Academiei RPR.
- Veress, A. (1934) *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești, Acte și scrisori (1602-1606)*, VII, București: Ed. Cartea Românească.

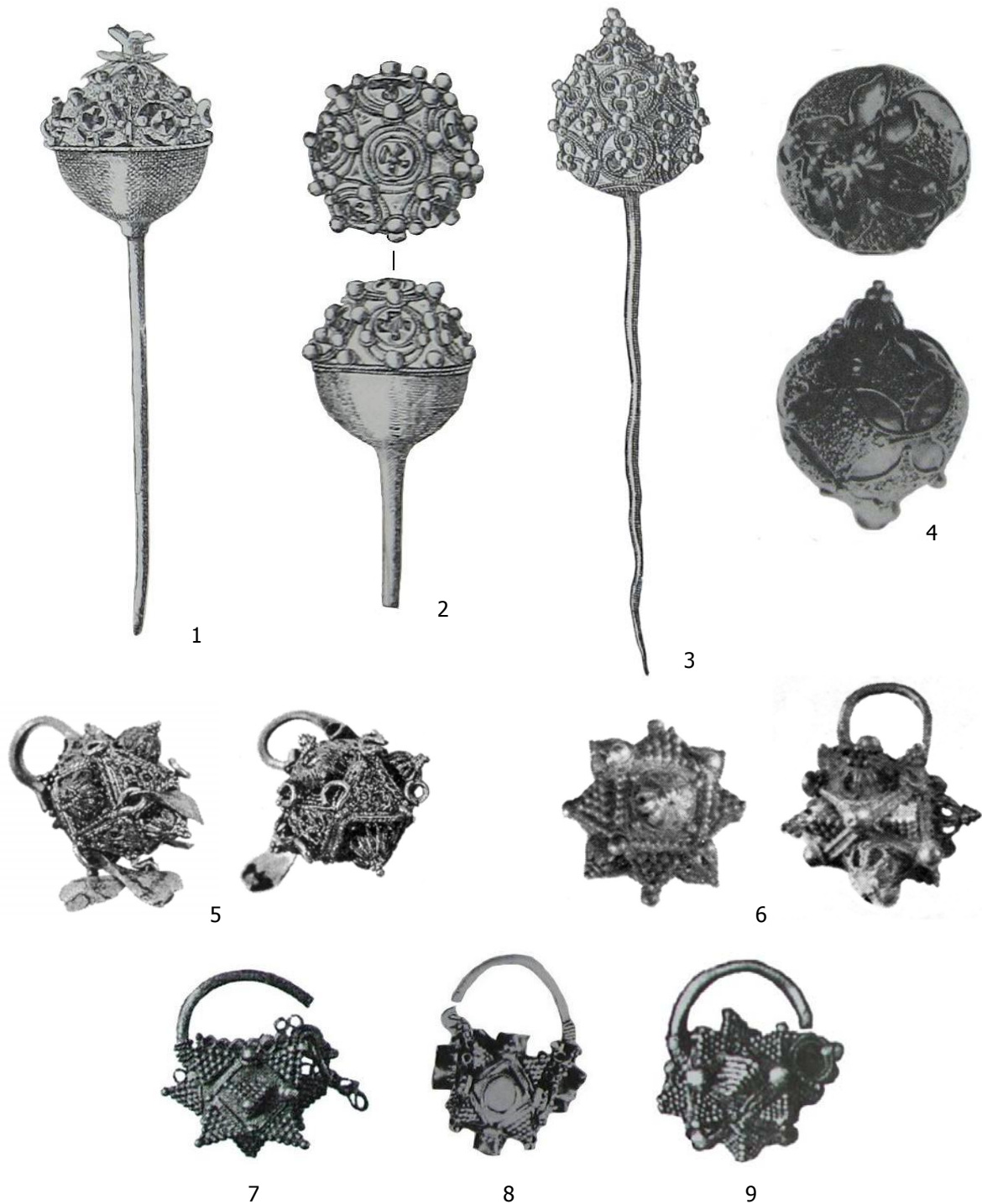
Plasa I. Podoabe din tezaurul de la Brânceni: ace de văl cu cap sferic (1-3), nasture sferic (4), cercei poliedrici (5, 6), inel-verigă (7).

Jewellery from the Brânceni hoard: spherical head veil pins (1-3), spherical button (4), polyhedral earrings (5, 6), and ring (7).

Plasa II. Podoabe din tezaurul de la Brânceni: ace de văl cu cap sferic (1-3), nasture sferic (4), cercei poliedrici (5, 6), inel-verigă (7) (desene P. Mirea).

Jewellery from the Brânceni hoard: spherical head veil pins (1-3), spherical button (4), polyhedral earrings (5, 6), and ring (7) (drawings by P. Mirea).

Plansa III. Piese de podoabă din sec. XVI-XVII descoperite la Dregély-Palank (1), Baia Mare (2), Tomășevaț (3), Musait (4), Șotânga (5), Sihleanu (6), Dezghingea (7), Aroneanu (8) și Șendreni (9); (1, 3 după Kövér 1892, 1897; 2 după Mihalik 1906; 4 după Paiul, Tabuică și Butnariu 1994; 5 după Dumitriu 2002; 6 după Neamțu 1980; 7 după Ioniță 2002; 8 după Butnariu și Moglan 1998; 9 după Dragomir 1984).

Jewellery from XVI-XVII centuries discovered at: Dregély-Palank (1), Baia Mare (2), Tomășevaț (3), Musait (4), Șotânga (5), Sihleanu (6), Dezghingea (7), Aroneanu (8) și Șendreni (9); (1, 3 after Kövér 1892, 1897; 2 after Mihalik 1906; 4 after Paiul, Tabuică și Butnariu 1994; 5 after Dumitriu 2002; 6 after Neamțu 1980; 7 after Ioniță 2002; 8 after Butnariu și Moglan 1998; 9 after Dragomir 1984).